

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Ḳodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Shemot

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 596 [1836 oder 1837]

גרתסא תלגמ

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-8818

חרגום אשכנזי

(כג) דיעועם ערפֿוהר מרדכי , אונד צייגטע עם דער קעניגין און ; אונד דיעוע בעריכטעטע עם דעם קעניגע אין מרדכי'ס נאמען . (כג) דיא זאכע ווארד אונטערזוכט , אונד וואהר בע- פונדען , זיא ווארדען ביידע און איינען פפֿאהל געהענקט , אונד דיא בעגעבענהייט אין דיא קראַניק איינגעטראַגען , דיא צו דעם קעניגס געברויך בעשטימטט וואַר .

ג (ה) נאך דיעוער בעגעבענ- הייט ערהאָב דער קעניג דען המן וואָהן דעם המדחא אויס דעם געשלעכטע אנג צו איי- נער גראַסען ווירדע , אונד זעטצטע ווינען ראַנג נאָך איי- בער אַללע דיא עדלען דיא פֿאַר איהם קאַמען . (ג) אַללע

מגלת אסתר ב ג

(כג) וַיִּוֹדַע הַדָּבָר לְמָרְדֳּכָי וַיִּגֵּד לְאַסְתֵּר הַמַּלְכָּה וְהָאָמֵר אֶסְתֵּר לְמֶלֶךְ בְּשֵׁם מָרְדֳּכָי : (כג) וַיִּבְקֶשׁ הַדָּבָר וַיִּמְצָא וַיַּחֲלוּ שְׁנֵיהֶם עַל- עֵץ וַיִּכְתֹּב בְּסֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ : ס ג (ה) אַחֲרַי הַדְּבָרִים הַיְאֵלָה גִּדְּלָה הַמֶּלֶךְ אַחֲשֻׁרוּשׁ אֶת-הַמֶּן בֶּן-הַמְּדִתָּא הָאֲגָנִי וַיִּגְשָׂהוּ וַיִּשֶׂם אֶת-כֶּסֶּאֱו מֵעַל כָּל-הַשָּׂרִים אֲשֶׁר אִתּוֹ : (ג) וְכָל-עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר-בְּשַׁעַר

המלך קעניגליכע בעריענטען , זאָ פֿיעל איהרער אַם האַפֿע וואַ- רען

ר ש י

(כב) ויודע הדבר למרדכי . שהיו מספרים דנריהם לפניו בלשון טרסי ואין יודעים שהיה מרדכי מכיר בשנעיים לשונות שהיה מיושני לשכת הגזית : (כג) ויכתב נספר דברי הימים . הטובה שעשה מרדכי למלך :

ג (א) אחר הדברים האלה . שנכרחת רפואה זו להיות לחשועה לישראל : גדל המלך את המן . שהקנ"ס

ב א ו ר

נוכל לומר , שהיה המעשה הזה אחרי שובו ממלכות יון , וכאשר נודע בשונו רגזו עליו כל עמו וילוונו עליו על כי נפל מעמו עם רב , ועל שלא השגיח עוד על ממלכתו רק עזבה ביד יועליו , אולי בעבור זאת היה ג"כ הקלף משני שומרי הסף : (כב) ויודע , בספר יוסיפון לרומיים נכתב שהיה יהודי אחד עבד לסריסי המלך , והוא שמע מה שנקשו לעשות והגיד זאת למרדכי , וזו"ל אמרו שהיו מספרים בלשון טרסי ולא היו יודעים שמרדכי מכיר וכו' והכתוב סתם כל זה מטעם הנ"ל : והאמר אסתר וגו' , למה יהיה זר בעיני המלך שיסוב אחד מעבדיו אשר בשער אל המלכה בדבר נחון כזה , ונפרט להיות אי אפשר לבוא אל המלך עלמו ולא יקרא ולכן אין זה ראיה כלל על סרסוס הקורבנה שביניהם , כאשר חשבו קלת : (כג) ויכתב , הטובה שעשה מרדכי למלך (רש"י) : לפני המלך , ח"י מלתקרי תדירא קדם מלכא , ומזה הטעם היו מונחין תמיד בבית המלך כנראה מדלקמן (ו' א') שהיו נמלאים שם בלילה , ויש עוד אחרים שהיו מונחים בלשכת בתי הדת (מרכיעין) בלע"ו :

ג (א) אחר , מוסב על מעשה בגתן ומרש שזכר , ואפשר שהיה זה סמוך לשנת שתיים עשרה למלכות אחשורוש , ונמשך זמן מה בין הגעת אסתר לנלכות וביאת מרדכי אל שער המלך גם בין הביאה הזאת ומ- שהסריסים , והראב"ע אמר אחר חמש שנים , והוא נגד הכלל שכתב הוא בעלמו כמה פעמים , כ"מ שנאמר אחר סמוך אחרי מופלג : וישם אח כסאו , מטעם היושבים ראשונה בנלכות , ונשא אותה אף משבעת שרי פרס ומדי הידועים , וזה טעם אשר אחר , כלומר את המלך ורואי סניו , או שנכר היה אחד מאלי השנעה וטעם אשר אחר על

המן

מגלת אסתר ג

חרגום אשכנזי סט

הַמֶּלֶךְ כָּרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים לְהֵמָּן
כִּי־כֵן צִוָּה־לוֹ הַמֶּלֶךְ וּמְרַדְכֵי לֹא
יִכְרַע וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה: (ג) וַיֹּאמְרוּ
עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ
לְמְרַדְכֵי מִדְּוַע אַתָּה עֹזְבֵר אֶת
מִצְוֹת הַמֶּלֶךְ: (ד) וַיְהִי בְּאִמְרָם
אֲלֵיוּ יוֹם וַיּוֹם וְלֹא שָׁמַע אֲלֵיהֶם

ויגידו

כאמרם קרי

רען , ביינטען דאן קניע, אונד
פיעלען ניעדער פאר המן, דען
זא האטטע עם דער קעניג זיי=
נעטוועגען פערארדנעט; נור
מרדכי פיעל ניכט ניעדער, נאך
ביינטע ער דאן קניע. (ג) דא
שפראכען דיא קעניגליכען
האפבערדענטען צו איהם: ווא=
רום איבערטריטטסט דוא דען
בעפעהל דעם קעניגס? (ד) אלס
זיא איהם דיעועס טאג טעגליך
פארשטעללטען, אונד ער איה=
נען דאך ניכט פאלנטע, ווא
צייג=

ר ש י

שקנ"ה נורא רפואה למכתן של ישראל קודם שיביא המנה עליהם: (ב) כורעים ומשתחויים.
שעשה עלמנו אלוה לסיבך ומרדכי לא יכרע ולא ישתחווה:

היעמדו

ב א ו ר

המן, ואם יקשה השואל הלא זה נגד התקין שהתקינו שנעת השרים אחר מות (זמערדיס) הנזכר
במ"הס, ובפרט כשיהיה המן הזה מארץ אחרת מזרע עמלק ולא פרסי או מדי כדעת חז"ל?
הנה ידוע שהמלך הטעם הזה עשה ככל מה שעלה על רגליו, והעד שאין מזה קושיא כלל הלא
מרדכי היהודי משנה למלך אחשוורוש: (ב) כורעים ומשתחויים, ידוע להקורא בדברי הימים
שגם היום המנהג אלל מלכי פרס להשתחוות ולפול אפים ארנה לפני המלך לכל מי שיבא אליהם,
ולזה עתה המלך שיעשה גם זאת לפני המן, באהבתו אותו ומפן ביקרו: צוה לו, בעבורו,
כעצם אמרי לי אחי הוא: ומרדכי לא יכרע, טעם המניעה הזאת סתום מאד. לדעת חז"ל
שזורת ללס היתה צננדו, העקר חסר מן הספר. והמתרגם הראשון אמר על דכוה עבדיה
דאזדנן ליה בשולמת לחס, וכן יש מרו"ל האומרים זאת, הסנה הזאת מגונה ולא תכשר לאיש
הולך משרים. והמתרגם השני כתב שלא רלה להשתחוות לפני בן אדם, וא"כ טעה בחסידות,
כי ההשתחוויה לפני בני אדם הגדולים ממנו לא יאסור לנו דתנו כלל וכלל, ונהפוך הוא, שכמה
ישרים וחמימים השתחוו לפני מלכי ארץ ואברהם אבינו השתחוה לעם הארץ, ואמרו גדול כבוד
הבניות שדושה וכו'. ואיזה מהמעתיקים אמרו בזה, שהיתה שואה עמונה בין המן למרדכי
בקנאת איש מרעהו בעבור התנשאו, והכותב סתם את הסנה בעבור כבוד מרדכי. אמנם ככל
האופנים האלה, תהיה הסנה גדולה או קטנה, הגון' או בלתי הגונה, לא יוקשה איך יתמרה
במלכות דרכו, כי נאמר או שקשב שלא ישגיח המן עליו, כנראה ג"כ ממשמעות הנחובים שלא
ראה והרגיש העדר השתחווית מרדכי קודם שהעירוהו ע"ז עבדי המלך הולכי רבלי, או שקשב
להסתיר או בשודע הדבר ככל המלכה, ולא יארע לו שום היוק לו לבד, וזה לא היה יכול
לדעת כי יקח הנליעל הזה נקמתו מכל היהודים, וכנראה מהכתוב שלא ידע זה עד כי היתה
הדת נתנה בשושן, ואז לא היתה עוד עת לחקן המעות, בהיות שהנכתב בשם המלך אין
להשיב: (ד) ויהי באמרם אליו יום ויום, אמר הרב אבן יחיאל כי אף הם היו מקנאים להמן
וכריעתם לו לא היה מלנטהור רק לשמור מלות מלכס, ולהיותם מוכרחים על הבניע, וזרות
רבות חלי נחמה רלו שישתחו כלס בנך, ולכן היו מקנאים במרדכי הבלתי כורע, ומזריזים אותו
על עברו את מלות המלך, וכשלא שמע אליהם הגידו אותו להמן, לא לאהבתם אותו ולבקשם
כבודו, אכל לראות היעמדו דברי מרדכי שהשיב להם: ולא שמע אליהם, כתרגומו ולא קבל
מנהון

תרגום אשכנזי

ציינטען ויא עם ענדליך דעם
המן אן, אום צו זעהען, אב
מרדכי'ס רעדען אויך בעשטע
הען ווירדען, דער איהנען צור
אורזאכע אנגעגעבען: ווייל ער
איין יהודי וואָרע. (ה)המן וואָה
נון זעלבסט, דאָס מרדכי
ניכט ניעדערפֿעל, נאָך דאָז
קניע פֿאַר איהם בייגטע, אונד
נעריעטה דאַריבער אין צאָרן;
(ו) היעלט עם אַכער פֿיר צו
נערינג, אן מרדכי אַלליין האַנד
צו לעגען, דאָ מאַן איהם דעם
סען פֿאַלק גענאַנגט האַטטע,
זאָנדערן דאַכטע דאַרויף, דייע
זע גאַנצע נאַציאָן, אַללע יהודים
דער זעמטליכען לאַנדע דעם
אחשוורוש אויסצוראַטטען.

מגלת אסתר ג

ויגידו להמן לראות היעמדו
דברי מרדכי כי הגיד להם
אשר הוא יהודי: (ה) וירא המן
כי אין מרדכי כרע ומשתחוה
לו וימלא המן חמה: (ו) ויבו
בעיניו לשלח יד במרדכי לבדו
כי הגידו לו את עם מרדכי
ויבקש המן להשמיד את כל
היהודים אשר בכל מלכות
אחשוורוש עם מרדכי: (ז) בחדש

הראשון

ר ש י

(ד) היעמדו דברי מרדכי. האומר שלא ישתחוה עולמית כי הוא יהודי והזהר על ע"א:

ב א ו ר

מנהגו: ויגידו להמן, חסר פעול ההגדה, ומלאנו לו רעים במקרא, וזעורו ויגידו להמן
הדבר הזה, אגנס יש לפרשו שפעל ההגדה הוא כי הגיד להם וגו', ומאמר לראות וגו' מאמר
מוסגר המבאר סבת אמירתם, ויתורגם כי הגיד להם נל"א (דחם ער חיהנען לור פֿכטוואָרט גע-
געבען). ותרין מן מכריז נתנו עוד טעמים אחרים, חד אמר ויגידו להמן לראות, כלומר שהוא
יראה היעמדו דברי מרדכי, וחד אמר ויגידו להמן דברי מרדכי לראות היעמדו, כזה ויגידו
להמן (לראות היעמדו) דברי מרדכי וגו' והמשכיל יבחר: היעמדו דברי מרדכי, האומר שלא
ישתחוה כי הוא יהודי (מדברי רש"י) וס"כ מלות כי אשר הפוכות במקומותם ללשונותם זו תחת
זו: אשר הוא יהודי, לפי שהוא יהודי לכן לא ישתחוה, והמקרא לא נכתב לעיל תשובת מרדכי
כי סמך על המנין מזה הכתוב, שלא להכפיל הדברים, והנה לא ידענו אם היתה זאת הסנה
האמתית, ושעה מרדכי כמו שזכרנו לעיל, או שלא השיב זאת כי אם לדחות, מ"מ נלמד
מזה איך ראוי שישיג האדם על מולא שפתיו, כי כמה שהשיב על שאלתם מדוע אתה עובר
את מלות האלך, לאמר אשר הוא יהודי, הלא בזה הלטק המן לאמר ואת דתי המלך אינם
עושים. אמנם לדעת חד מן חבריא שהגידו להמן לראות וגו', יתכן לומר שלא השיב להם כלל,
אלב הם נדו כל המאמר הזה מלכס, ויתורגם כי הגיד להם (רען ער הָטטע חיהנען געוואָגט),
ושעם ולא שמע אליהם במשמעו (ער הערטע חיהנען ניכט לו), והמשכיל יבחר: (ה) וירא המן,
כי בתפלה לא שם על לבו להתנון אם מרדכי כורע או לא, וכמו שזכרנו לעיל, ולכן אמר וירא
ולא אמר וישמע: (ו) כי הגידו לו אח עם מרדכי, מהכתוב הזה אינו מוכח כלל, אם הכיר
המן את מרדכי מקודם לזה המעשה כנראה לקלת המעתיקים, או לא הכירו כנראה לאחרים,
אלב טעם הכתוב אחרי כי הגידו לו בדבורם והעלו ברעיונו עם מרדכי בא על מקשבתו לקחת
בקמתו מכל העם, ולולי מלת את היה ראוי לפרשו על מה שהגידו לו היות עם מרדכי סנה
למריעת כריעתו לפניו, כאמרו אשר הוא יהודי. ויש מפרשים שהודיעו לו מהותם ואיכותם,
זה דרך דרש ובדרך המתרגם השני שהאריך לדבר בענינים כאלו, ואין מקרא יולא מידי פשוטו:
עם מרדכי, כסול הענין לאמר שכל אלו לא העוו נגדו מאומה כי אם בכיותם עם מרדכי ולכן

נקט

מגלת אסתר ג

חרגום אשכנזי ע

הֲרֵאשׁוֹן הוּא הַחֹדֶשׁ נִסְחָן בְּשָׁנַת
 שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה לְמֶלֶךְ אַחַשְׁוֵרוֹשׁ
 הַפִּיל פּוֹר הוּא הַגּוֹרֵל לְפָנָי
 הַיּוֹם מִיּוֹם וְלִיּוֹם וּמִחֹדֶשׁ
 לְחֹדֶשׁ שְׁנַיִם-עֶשֶׂר הוּא הַחֹדֶשׁ
 אֲדָר: ס (ח) וַיֹּאמֶר
 הַמֶּן לְמֶלֶךְ אַחַשְׁוֵרוֹשׁ יִשְׁנוּ עִם-
 אֶחָד מִפּוֹר וּמִפֶּרֶד בֵּין הָעַמִּים

(ז) אים מאנאטע ניסן, אלס
 דעם ערשטען מאנאט אים
 צוועלפטען רעניערונגס-יאהרע
 דעם אחשוורוש, ליעם ער פור
 (דאז הייסט לאמזע) ווערפען,
 פאן איינעם טאגע אויף דען
 אנדערן, אונד פאן איינעם מא-
 נאטע אויף דען אנדערן, אונד
 עס פיעל אויף דען צוועלפטען
 מאנאט, דען מאנאט אדר.
 (ח) אלסראן זאגטע ער צום-קע-
 ניגע: דא לעבט איין פאלק
 פערווארפען אונד צערשטרייט
 אונטער אללען פעלקערן דער
 זעמט.

בכל

ר ש י

(ו) הפיל פור. הפיל מי שהפיל ולא פירשמי ומקרא קצר הוא: הוא הגורל. הכתוב מפרש
 ומהו הפור הוא גורל הפיל הגורל באיזה חדש ילליח: מיום ליום. באיזה יום בחדש ילליח:
 ואת

ב א ו ר

בקש מפתח, וזה יורה על התפעלויות נפשו הרעות, ואחד מן המעתיקים רצה למעט הכפול
 ואמר טעם עם בחירק, והוא נגד המסורה: (ז) הפיל, מי שהפיל ולא פי' (רש"י), ויתכן
 שפיל הגורל היה קוסם אחד אשר שאל לו המן באיזה עת יתכן יותר להשמיד האומה הזאת,
 כי הקסם והניחוש היה מורגל בימים ההם, וזה טעם לפני המן: פור, פירושו בלדו הוא
 מה שקורין בלשון עברי הגורל, והכותב העמיד גם השם הפרסי בעבור שם פורים שיזכור לקמן
 (ט' כ"ו): מיום ליום וגו', הרי זה מקרא קצר, והראוי מיום ליום ומחודש לחודש ולא הגורל
 לשלשה עשר יום לחדש שנים עשר הוא חודש אדר, והנה הגורל הזה לא מפי ה' יאל, כי אם
 על ידי קסם וניחוש שאין בו ממש, וכמו שאמר הרמב"ם בס' המורה, אלו ה' בו ממש לא
 היתה החורה אוסרתו, ונפל א"כ על פי קרי והודמן, לכן אין להקשות למה יאל בזה היום
 ובזה החודש דווקא, והראב"ע אמר כי מהשם היה משפטו והוא האריך הזמן כדי שיעשו ישראל
 תשובה, ותמורה הוא שאל מפי חכם גדול דבר כזה, הכי לא ידע השם שכבר תבוא התשובה
 בחדש השלישי? (ח) ויאמר המן למלך אחשוורוש, יתכן שבעת המיעלו עמו בדבר הנהגת
 המלכות אמר למלך שיעשה זה לטובת מלכותו להשמיד עם שאינו מועיל כלל לקבוץ המדינה
 אבל אדרבה מזיקו ומחסרו: ישנו עם אחד, יש להתנוגן שלא זכר המן במסירתו שם יהודי
 כלל, כי אם אמר אחד בלתי מפורסם ונדוע, ובתחבולה עשה זאת, כי באמת היו היהודים
 נחשבים בעת ההיא סמוך לגלות, כנראה מספרי קודש שהיו בהיכלי המלכים, וכן מרדכי נדר
 היה בשער המלך, ויירא המן אולי לב המלך טוב עליהם, ובפרט שהיה כתוב על ספר דברי
 הימים לפני המלך, כי מרדכי היהודי הגיד טוב עליו במעשה בנתן ותרש, ואם שנאמת שנחהו
 כבר המלך, כמוכח מדלקמן (ו' ג') הנה המן לא היה יכול לדעת זה, ואפשר שנעלות על
 זכרונו שם יהודי יזכור גם את העובדה הזאת, בעבור זה סתם את דבריו, ואחשוורוש לסכלותו
 לא שת לבו לחקור אחריהם היטב, אבל האמין מיד לאוהבו בהחזיקו אותו מאוהבי שלום המלכות,
 כאשר כבר העיר ע"ז הרב אבן יחיאל, ואולי לא ידע עוד שום ענין פרטי מכל הדבר עד היום
 השני למשחה אסתר, ובפרט אם היה זה אחשוורוש (קסערקסעם) שהיה פונה מכל עסקי המלוכה
 כזכר במ"הק: מסווד ומפורד בין העמים, יכוון בזה לכמה בחינות, כאשר העיר ע"ז הרב
 אבן

בְּכָל מְדִינֹת מְלָכוֹתָּהּ וּדְתִיָּהֶם
שְׁנוֹת מְכַלְעִים וְאֶת־דְּתֵי הַמֶּלֶךְ
אֵינָם עֹשִׂים וְלַמֶּלֶךְ אֵין שׁוּה
לְהִנְיָהֶם: (ט) אִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב
יִכְתֹּב לְאַבְדָּם וְעִשְׂרַת אֲלָפִים
בְּכַר־כֶּסֶף אֲשַׁקּוּל עַל־יְדֵי עֹשֵׂי
הַמֶּלֶךְ אֲכֹה לְהִבִּיא אֶל־גְּנוֹזֵי

ועממטליען לענדער דיינעם
רייכס, דיא זיך דורך איהרע
זאנדערבארען געזעטצע פאן
אללען אנדערן פעלקערן איני
טערשיידען, דיא קעניגליען
לאנדעס געזעטצע הינגעגען
ניכט בעפאלגען, אונד עס
פארטהיילט דעם קעניגע ניכט
זיא צו דולדען. (ט) ווען עס אל
זא דעם קעניגע געפעלליג, זא
זאללען שריפטליכע בעפעהלע
צו איהרער פערטילגונג אויס =

המלך

געפערטיגט ווערדען, וואדורך איך צעהנטוויזענד ככר וילבער אין דיא הענדע דער פערוואל-
טער ווערדע צו וועגען קענען, אום עס אין דיא קעניגליכע שאטצקאמערן צו בריי-
גען

ר ש י

(ח) ואת דתי המלך. לתת מש לעבודת המלך: אין שוב. אין חשש כלומר אין בלע: (ט) יכתב
לאבדם. יכתב ספרים לשלוח לשרי המדינות לאבדם:

ב א ו ר

אכן יחייא, שאין לפחד פן ביום אבדתם יעשו המיה במלכות וילקמו נגד הקמים עליהם, כי
לא ישמע קול הכרה באבדתם להיותם מפוזרים זעיר שם זעיר שם, גם אין לפחד שאותו המעט
מהמפורד יעשה רושם העדרו או קרחה במלכות; גם ע"י שנתפסו בכל המדינות אס משיבתם
בארץ יולד נזק, יהיה הנזק כללי ולא ימלט אכילו עיר אחת מפנעם, ואין ספק שילד נזק
משיבתם בארץ, כי: דחיהם שונוח מכל עם, הרי זה מאמר קלר, והראוי ודתייהם שונות
מדתי כל עם, או מכל דתי עם, וחד מן חנריא אמר שעס שונות יולא, כלומר ודתייהם שונות
חותם מכל עם, הכוונה בכל זה כמו שכתב הרלב"ג כי במה שאין אללס מגונה מה שהוא מגונה
לאחד מלאר העמים אין להם מה שימנעם לעשות כנגד המלכות וכנגד העמים אשר הם בנייהם,
גם ידוע הוא שאינם עושים את דתי המלך וא"כ דינס דקין מורד במלכות, אמנס לדעת הרב
אכן יחייא לא תחסר מלה, כי אמר הטעם ודתייהם שונות יותר מכל עם, כי כל אומות מלכותיך,
אף כי הם שונים זה מזה בכמה דברים, מ"מ בזה יתאחדו לעשות רעווד ככל מה שתלוה עליהם,
לא בן אלו שאינם עושים דתי המלך: ולמלך אין שוה, אין שום תועלת מהם שיהיה שוב אל
הנזק שיגיע לו על ידם, אשר בעבורו יהיה ראוי להניחם, וטעם למלך, כי בלע המלך הוא
בלע הכללי ובכרתם גם לו נר: (ט) ועשרת אלפים ככר כסף, אמר הרלב"ג וז"ל ידמה שהמן
שכב כי משללס יפרע זה הסך למלך, ולזה רצה לתפוס בשם המלך שיהיה שללס לבח לעושי
המלאכה והם יביאו לו וממנו יפרע אותו הסך ע"כ. והרב אכן יחייא אמר וז"ל יכתב לאבדם,
וכל ממונס יהיה למלך, וזולתו באוהב טובתך אשקיל משלי אס בה תעשה י' ככרי כסף להביא
אל גנוזי המלך ע"י עושי המלאכה כי לא רצה לדור נתינתה אחרי העשות המעשה ע"כ, אמנס
יש לשאל איך יתכן שיאמר המן לתת כל כך לאבד העם הזה, הלא בזה יתעורר החשד חלל
המלך שישתדל יותר לטובת עלמו מלטובת הכלל? ולכן ראיתי נכון מה שאמר חכס אחד שאין
טעם אשקול אללס מבימי, אבל אמר המן למלך ע"י שיהרגו היהודים ויהיה שללס לבח אסנכ
לשקול אל גנוזי המלך י' אלף ככר כסף, כי עשרים יעלה בוודאי לסכנס הזה ואמר זאת לעור
עיני המלך בהעושר שיגיע לו ע"י הריגתם: על ידי עושי המלאכה, כמו לידי, וטעם אשקול
למן פרעון ובל"א (לו = וועגען) וכמו שהוא מבואר בס' נת"הס להרמב"מ ז"ל (בראשית כ"ג ט"ו),
וטעם עושי המלאכה בתרגומו דעבדין עבודתא, פירושו הממונים על מלאכת המלך להכניס
ולחזיק בל"א (געטעפטע פערוואטער), והמתרגם השני אמר על ידי דעבדין מטבעא, וא"כ
אינו

הַמֶּלֶךְ: (י) וַיִּסַּר הַמֶּלֶךְ אֶת־
 טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיְתִנֶּה לְהֵמָּן בֶּן־
 הַמִּדְיָא הָאֲגָגִי צִרְרַת הַיְהוּדִים:
 (יא) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְהֵמָּן הַכֹּסֵף
 נָתוּן לְךָ וְהָעַם לַעֲשׂוֹת בּוֹ כַּטּוֹב
 בְּעֵינֶיךָ: (יב) וַיִּקְרָא אֶסְפֵּרֵי הַמֶּלֶךְ
 בַּחֲדָשׁ הַרְאֲשׁוֹן בְּשָׁלוֹשָׁה עָשָׂר
 יוֹם בּוֹ וַיִּכְתֹּב כָּכָל־אֲשֶׁר־צִוָּה
 הַיָּמֵן אֶל אַחֲשֵׁר־פְּנֵי־הַמֶּלֶךְ:
 וְאֶר־הַפְּחֹת אֲשֶׁר וְעַל־מְדִינָה
 וּמְדִינָה וְאֶל־שָׂרֵי עַם וְעַם
 מְדִינָה וּמְדִינָה כְּכַתְּבֵהוּ עִם וְעַם
 כָּל־שׁוֹנֵי בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ אַחֲשֵׁר־שׁ

געז. (י) דער קעניג צאג זיינען
 זיענעלרינג פאן דער האנד,
 איבערגאב איהן דעם המן,
 זאהן דעם המדחא אויס דעם
 געשלעכטע אגג, פערפאלגער
 דער יודען, (יא) אונד שפראך
 צו איהם: דאז געלד זייא דיר
 געשענקט, זא וויא דאז פאלק,
 דאמיט צו מאכען, וואס דיר
 גוט דינקט. (יב) נאך אין דעם
 ערשטען מאנאטע, אס דריי־
 צעהנטען טאגע דעסזעלבען,
 וואורדען דיא קעניגליכען גע־
 היימשרייבער צוזאממען בערו־
 פען, אונד בעפעהלע אויפגע־
 זעטצט, גאנץ זא וויא עס המן
 פערלאנגטע, אן אללע סא־
 טראפען דעם קעניגס, אן אל־
 לע פאשאס דער פראפינצען
 אונד אן אללע בעפעהלסא־
 בער יעדעס פאלקעס; פיר
 יעדעס לאנד אין זיינער שריפט

נכתב

אונד פיר יעדעס פאלק אין זיינער שפראכע מיט דעם נאמען דעם קעניגס אחשורוש אונ־

ר ש י

(י) ויסר המלך את טבעתו. הוא מחן כל דבר גדול שיאלו מאת המלך להיות מי שהטבעת בידו שליט בכל דבר המלך:

ב א ו ר

אינו בטעם עושי המלאכה בספר מלכים ודברי הימים אשר להם נתנו כסף מזוייר הנועשה כנר
 למטבע, אמנם לדברי הרלב"ג והרב אבן יקייא שהנאיתי יהיה טעם עושי המלאכה על ההריגה
 זוכר, כאשר יבין הקורא המשכיל מדבריהם, וא"כ טעם ע"י כמשמעו (דוכד), אבל הראשון הוא
 יותר נכון, והעד ועושי המלאכה אשר למלך (לקמן ט' ג'): (י) אח טבעתו, אשר נה חותם
 המלך כדי שיוכל המן לחתום בטוב בעיניו: (יא) הכסף נחון לך, וגם העם שאמרת, לעשות
 בכל אחד מהם כטוב בעיניך: (יב) בחדש הראשון, מהר המן לכתוב ולחתום הגזיבה, אף
 שהי' לו עוד י"ב חודש לזמן ההריגה, כדי שלא יוכל המלך להחזיר. ויש שאלו איך לא ירא
 המן שיבדחו היהודים מוך הזמן הזה בהודע להם הפורענות? אבל כי לא מחממה שאלו על זה
 הכי לא ידעו ולא יבינו, שאי אפשר למאות אלף איש עם טף ונשים לנרות מארץ רחבת ידים
 כשנע ועשרים ומאה מדינה, כמו שהוא אפשר לנ' או לנ', אף לאיזה מאות אנשים, ואם ימלטו
 כאלה והיה הנשאר לנקמה די והותר: בשלושה עשר יום בו, יראה שנקר דרך נימוש בזה
 היום בשבבר נפל הגורל עליו ליום ההריגה: אחשדרפני, מלה פרסית, ובלשון יוני ורומי
 (זטטרופטען) ואותיות א"ח הנוספות מדרך לשון פרסי הם, ובל"א (זטטרופטען, שטטטהלטרען):
 הפחות, הנפרד פחה, והוא מה שקורין אכל הישמעאלים (פחשע): בשם וגו', אמר חד מן
 חבריא בשם דוקא, שהי' נתוב בסיף כל אגרת המלך אחשורש, ונקחם אכלל הסם בטבעת המלך,

נכתב ונחתיס בטבעת המלך:
 (יג) ונשלוח ספרים ביד הרצים
 אל כל מדינות המלך להשמיד
 להרג ולאבד את כל היהודים
 מנער ועד זקן טף ונשים ביום
 אחד בשלושה עשר לחדש
 שנים עשר הוא חדש אדר
 ושללם לבוז: (יד) פתשגן הכתב
 להנתן דת בכל מדינה ומדינה
 גלוי לכל העמים להיות עתדים
 ליום הזה: (טו) הרצים יצאו

אונטערשריעבען, איגד מיט
 דעם קעניגליכען אינויגעל בע-
 זיענעלט, (יג) ווארדען דיעזע
 ברעפע דורך איילבאטען אין
 אללע פראַפּינצען פֿערשיקט,
 אום אללע יהודים פֿאָן יונגבוי
 אַלט, זאַממט ווייכער אונד
 קינדער אָן איינעם טאַגע, אַלס
 אַם דרייצעהנטען טאַג דעם
 צוועלפטען מאָנאַטס. דעם מאָ-
 נאַטס אדר, אומצוכרינגען,
 צו פֿערטילגען אינד אויסצו-
 ראַטטען, אונד איהרע גיטער
 צו פלינדערן. (יד) איינע אב-
 שריפֿט דיעזעס שרייבענס
 זאָללטע דאַרום אין יערעם
 לאנדע אַלס אין קעניגליכעס
 עריקט אללען אונטערטהאַנען
 עפֿענטליך מיטגעטהיילט

דחוסים

ווערדען, אויף דאָס זיא אויף דיעזען טאַג בערייט זייען. (טו) דיא באַטען ווארדען מיט
 דען

ר ש י

(יג) ונשלח ספרים. ויהיו נשלחים ספרים אי שטראטרמי"ש בלעז והוא מגור' נלחוס נלחם
 (זאואל ח' ב') נגלה נגליתי נדמה נדמתי (זס): נשלחה עשר לחדש שנים עשר. ביום י"ג
 לאיתו חדש שהיא י"ב לחדש השנה: (יד) פתשגן. לשון ארמי ספור הכתב דרי"ז ממנט בלע"ז (אולי
 ב"ל דיסערנעמענט, וויסאיינפֿאָנדערזעטלונג, אונטערטיידונג, יעיין ברש"י ישעי"ס ו"ט"ו בנאורו למלת
 נשפט): להנתן דת. כזו הכתב שהיה אומר להנתן חוק בזירת המלך: גלוי לכל העמים. דבר זה:

ב א ו ר

כמנהגנו עוד עתה: (יג) ונשלוח, ויהיו נשלחים ספרים אישטרא"ט טרמ"ש בלעז (כריך להיות
 עטרע טראנסמיס בל"א וויבערטיקט ווערדען), מגזרת אס נלחוס נלחם נגלה נגליתי נדמה נדמתי
 (רש"י), והוא מקור מבנין נפעל וכן הוא לדעת הרד"ק, אבל לדעת הרא"ב בע הוא תואר מבנין
 נפעל, וידמה בזה לתיבות נכתב ונחתם הקודמות, וזס ספרים מוסב לדעת רעי ר' יואל
 על כל ג' הפעלים שזכר, וכבר בזה הלשון להורות על מהירות העשיה והשתדלות המן להרע, כי
 הכתיבה והחתימה והשליחות נעשה הכל מיד זה אחר זה וכמעט בעת אחת: (יד) פתשגן, לשון
 ארמי ספור הכתב בלע"ז דריש"ממנט, (ב"ל דרעסעמענט, בל"א דער אויפֿזעטן, וינהאָוט),
 ושעור הכתוב שהיה טופס הכתב להנתן בכל מדינה ומדינה דת גלוי לכל העמים להיות עתיד'
 ליום הזה, כ"ה לדעת רש"י. אכן יוקשה ע"ז בהיות ששלח כתב לכל מדינה ומדינה בפני עצמה
 איכה יתנהגו, איך יהיה כחוב בו להנתן דת בכל מדינה ומדינה? גם אין לכתוב שבע"כ היה
 טופס הכתב להשמיד להרוג וגו' לכן היותר נראה שהוא מוסב על הקודם, דהיינו פתשגן
 הכתב שזכר עתה מלבד שהיה נכתב אל הסגנים והספות היה גם מוזמן ומלווה עליהם להנתן
 דת בכל מדינה ומדינה, כלומר שיפרסמוהו להיות חק מלכות כדי שיהיו כלם עתידים ליום הזה,
 אמנם וכתב לו את משנה הזורה (דברים י"ז י"ח), תרגם אונקלוס ית פתשגן אורייתא ואל"כ
 ענינו העתק, בל"א (חבטריפֿט), וכן הוא דעת הראב"ע, אמר כאן גוססה ואמר להלן בתורה
 גוססה שנית, וכן נראה דעת הרלב"ג, וכן הוא מוכח מדלקמן (ד' ח') כמו שנבאר, וכן הוא מתורגם
 באשכנזית: (ט) הרצים, כפי שקפר לנו יוקסיפן בן גוריון היו האנשים האלה מזומנים ומעותדים

דְּחֹפִים בְּדַבַּר הַמֶּלֶךְ וְהָדָת
 נִתְּנָה בְּשׁוֹשַׁן הַבִּירָה וְהַמֶּלֶךְ
 וְהָמֵן יָשְׁבוּ לְשִׁתּוֹת וְהָעִיר שׁוֹשַׁן
 נְבוֹכָה: ס ד (א) וּמְרַדְכִי
 יָדַע אֶת-כָּל-אֲשֶׁר נַעֲשָׂה וַיִּקְרַע
 מְרַדְכִי אֶת-בְּגָדָיו וַיִּלְבַּשׁ שָׂק
 וַאֲפֹר וַיֵּצֵא בְּתוֹךְ הָעִיר וַיִּזְעַק
 וַעֲקָה גְדוֹלָה וּמְרָה: (ב) וַיָּבֹאוּ
 עַד לְפָנֵי שַׁעַר-הַמֶּלֶךְ כִּי אֵין לָבוֹא

רען קעניגליכען - בעפעלהען
 איילענדס אבנעשיקט, אונד
 דיעועם עדיקט דארויף אין
 דער רעזידענץ שושן אויסגע-
 געבען. דער קעניג אונד, המן
 זאסען נון אונד צעכטען אינ-
 דעם דיא גאנצע שטאדט אין
 גראסער בעשטירצונג וואר.
 ד(א) אלז מרדכי ערפוהר, וואס
 פארגעגאנגען, צעררים ער
 זיינע קליידער, היללטע זיך
 אין זאק אונד אשע, נינג הינויס
 מיטטען אין דיא שטאדט, אונד
 שריע לויט אונד יעמערליך.
 (ב) ווא קאם ער ביו פאר דיא
 פאארטע דעם קעניגליכען
 שלאססעם; דען היניין קאנג-
 טע

אל

ר ש י

(טו) והדת נתנה בשושן. מקום שהיה המלך שם ניתן החוק בו ביום להיות עמידים ליום י"ג
 למשך חדר. לכך: והעיר שושן נבוכה. היהודים שנה:
 ד (א) ומרדכי ידע. בעל המלום אמר לו שהסכימו העליונים לכך לפי שהשתחוו לכלם בימי
 נבוכדנצר ושנהנו מסעודת אשורוש: (ב) כי אין לבוא. אין דרך ארץ לבוא אל שער המלך
 בלבוש

ב א ו ר

להולך אגרות ודתי המלך ממקום למקום ואינם רלים כרגלם רק רוכבים על הסוסים מהר
 ומיש, ונקרא בל' פרסי (תנגהרס), וכן הוא בלשון יוני, ובלשון כרפת (עסטאפעט, קוריר) ובל"א
 (חייבאטען): דחופים, בדמות דחופים במהירות, (ראב"ע), ואמר קד מן מבירא שמתחלה
 מהר את הרלים ללאת ואח"כ נתנה הדת בשושן, כדי שלא ישתדלו היהודים אשר בה לבטל
 הניזרה לכל הפחות מאשר המדינות: בדבר המלך, עם הכתבים שכתובם דבר המלך, וי"מ
 בדבר כמו על דבר המלך פי' שהמלך לזה שימהרו כפי יכולתם, ויתורגם לפ"ו בל"א (אויף בעי
 פיהו דעם קעניגס), ויותר נכון שהיה כל זה פעולת המן, וכמו שזכרנו לעיל: והמלך והמן
 ישבו לשחוח, שמתים בפעולתם, זה במה שעשה טוב לארצו כפי דמיונו, וזה בעבור נקמתו:
 נבוכה, עבר מנפעל מנ"ע ענינו בלבוש כאלם שהשתבש ולא ידע מה לעשות (ראב"ע), ורש"י
 כתב היהודים שנה ואין לריך לזה, כי יתכן גם העמים האחרים היו נבוכים כי לא ידעו טעם
 וסנה לדת הזאת, שהיתה שלא כדת, ואם מאר ייטב בעיני הכסיל הזה להמית מהם יהיה
 מה שיהיה, או במה שיהיה, מי או מה ימנעוהו מזה, ואולי היה גם ליהודים אלהבים רבים
 בשושן מעמי הארץ:

ד (א) ומרדכי ידע, ב' הווי"ן מצברים בזמן כאשר ידע קרע את בגדיו וגו', ויש עוד לפרש
 ההמשך בזה, אשר שאמר והעיר שושן נבוכה כמו שזכרנו, שלא ידעו לתת טעם וזכה
 לניזרה הזאת, אמר אבל מרדכי ידע מיד שזא מזמת השנאה, בעבור שלא כרע להמן, ולכן
 קרע את בגדיו על סגב לעמו סכנה גדולה הזאת, ויתורגם ח"כ בל"א (מרדכי מערקטע וואהו
 וואס פארגינג, דערופ וגו'): וילבש שק ואשר, לפי הנגינה המפסקת במלת שק לא יוסב
 הפעל על ואשר, לפי שלא שייך בו ענין לבשה, אלא יוסב לפ"ו פעל העשי' כאשר, והנכון